

OPINNÄYTETYÖ

Mummon Kammarin vapaaehtoisten tuen tarve ikäih- misten kohtaamisessa

Telma Santala ja Jenna Brask

Tulkkauksen koulutus

5/2025

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Tulkkauksen koulutus

Tekijät: Telma Santala ja Jenna Brask

Opinnäytetyön nimi: Mummon kammarin vapaaehtoisten tuen tarve ikäihmisten kohtaamisessa

Sivumäärä: 36 ja 9 liitesivua

Työn ohjaajat: Sirpa Lyytinen ja Hanna-Kaisa Turja

Työn tilaaja: Mummon Kamhari

Ikääntyneiden osuus väestöstä kasvaa jatkuvasti, mikä lisää myös puhevammaisten ikäihmisten määrää. Muistisairauksista kärsivillä on usein vaikeuksia tuottaa ja ymmärtää puhetta, mutta vuorovaikutustarve ei vähene ikääntymisen myötä. Opinnäytetyön taustalla oli havainto, että puhevammaisten ikäihmisten kohtaamiseen ei aina ole riittävästi tietoa tai keinoja, erityisesti vapaaehtoistyössä.

Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Mummon Kammarin kanssa. Työn tavoitteena oli selvittää vapaaehtoisten kokemuksia ja tarpeita vuorovaikutuksessa puhevammaisten ikäihmisten kanssa. Kyselyyn vastasi 24 vapaaehtoista, ja tuloksista ilmeni, että suurimmat haasteet liittyivät puheen ymmärtämiseen. Vapaaehtoiset kokivat tarvitsevansa lisää koulutusta puhetta tukevista ja korvaavista kommunikaatiokeinoista, erityisesti viittomakielen ja muiden tukikeinojen osalta. Koulutustarve nousi esiin erityisesti pelkoina väärinymmärryksistä ja epävarmuudesta kommunikoinnissa.

Asiasanat: Vapaaehtoistyö, puhevammaiset, kommunikaatio, puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio ja ikäihmiset

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Interpreting, Bachelor's Degree

Author: Telma Santala and Jenna Brask
Title: Volunteers' Need for Support in Encountering Elderly People with Speech Disabilities
Number of Pages: 36 and 9 attachment pages
Supervisor: Sirpa Lyytinen and Hanna-Kaisa Turja
Commissioned by: Mummon Kammari

The objective of this thesis was to explore the experiences and needs of volunteers when interacting with elderly people who have speech disabilities. The work was carried out in cooperation with Mummon Kammari, an organisation that coordinates volunteer activities for senior citizens in Tampere, Finland. The study focused on the challenges volunteers face in communication and aimed to identify ways to support them in these encounters. Data were collected through an online survey, which received 24 responses. The responses were analysed using qualitative content analysis. The theoretical background of the study discusses ageing, speech disabilities, memory disorders, and alternative communication methods. The findings show that volunteers often experience uncertainty in communication situations, particularly when speech production or understanding is impaired. Many respondents expressed a need for further training in augmentative and alternative communication (AAC) methods. The results suggest that accessible, practical training on communication methods could improve confidence and interaction in volunteer work.

Keywords: Volunteer work, speech disabled, communication, augmentative and alternative communication (AAC) methods and elderly people

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	5
2	YHTEISTYÖKUMPPANINA MUMMONKAMMARI	7
3	VAPAAEHTOISTYÖ YHTEISKUNNALLISENA TOIMINTANA: MOTIIVIT, MUODOT JA VAIKUTUKSET	9
4	PUHEVAMMAISUUDEN ILMENEMINEN IKÄIHMISSILLÄ JA TUKIKEINOT VUOROVAIKUTUKSEN EDISTÄMISEEN	11
	4.1 Puhevammaisuus	11
	4.2 Ikäihmisten kommunikaatiovaikeudet	12
	4.3 Puhevammaisten ikäihmisten tukeminen.....	15
5	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	19
	5.1 Tavoitteet ja tutkimustehtävät.....	19
	5.2 Aineiston hankinta ja analyysi	19
6	TULOKSET	22
	6.1 Vastaajajoukon taustatiedot	22
	6.2 Vuorovaikutuksen haasteet puhevammaisten ikäihmisten kanssa.....	24
	6.3 Vapaaehtoisten tuen tarve	28
	6.4 Vapaaehtoisten toiveet tuen ja koulutuksen suhteen	29
7	JOHTOPÄÄTÖSLUKU.....	30
8	POHDINTA.....	32
	LÄHTEET	34
	LIITTEET.....	37

1 JOHDANTO

Vapaaehtoistyö on merkittävä osa yhteiskunnallista toimintaa, ja se tarjoaa apua ja tukea monille eri kohderyhmille. Yksi erityistä tukea tarvitseva ryhmä on puhevammaiset ikäihmiset, joiden kanssa kommunikointi voi vaatia erityistä osaamista ja ymmärrystä. Vapaaehtoisilla on tärkeä rooli puhevammaisten ikäihmisten yhteiskunnallisessa osallistumisessa ja hyvinvoinnin edistämisessä, erityisesti kun ikäihmisten määrä lisääntyy, mutta palveluiden tarjonta ei välttämättä vastaa kysyntää.

Aihe on keskeinen, koska vuorovaikutuksen haasteet voivat vaikuttaa puhevammaisten ikäihmisten sosiaaliseen osallistumiseen ja hyvinvointiin. Vapaaehtoisten tukeminen kommunikointitaidoissa voi edistää heidän valmiuksiaan toimia puhevammaisten ikäihmisten kanssa ja vahvistaa yhdenvertaisuutta vapaaehtoistoiminnassa.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää vapaaehtoisten tuen tarvetta puhevammaisten ikäihmisten auttamisessa ja vuorovaikutuksessa.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

Millaisia vaikeuksia vapaaehtoiset ovat kokeneet vuorovaikutuksessa puhevammaisten ikäihmisten kanssa?

Ovatko vapaaehtoiset kokeneet tarvitsevansa enemmän tukea työssään puhevammaisten ikäihmisten kanssa?

Millaista tukea he haluaisivat saada ja miten?

Puhevammaisten ikäihmisten kommunikointiin on alettu kiinnittää enemmän huomiota vasta viime vuosina. Vaikka aihetta on tutkittu vähän, on olemassa sovellettavia toimintamalleja ja keinoja, jotka tukevat vuorovaikutusta tämän ryhmän kanssa. Anja Saarisen (2009) tutkimus puhevammaisten henkilöiden tulkkien koulutuksesta tuo esiin, kuinka tärkeää on kehittää toimintatapoja ja menetelmiä vuorovaikutuksen tukemiseksi. Aiheen tutkimustarve on kuitenkin edelleen suuri, sillä väestön ikääntyessä myös puhevammaisten ikäihmisten määrä kasvaa.

Kyselyllä kartoitettiin vapaaehtoisten lähtötietoja puhevammaisuudesta, heidän kokemuksiinsa vuorovaikutuksesta puhevammaisten ikäihmisten kanssa sekä heidän toiveitaan ja tarpeitaan vuorovaikutusta tukevan koulutuksen suhteen. Kyselyn avulla pyrittiin tunnistamaan, millaisia

haasteita vapaaehtoiset kokevat kommunikoinnissa ja millaista tukea he kaipaavat tehtävänsä tueksi.

Opinnäytetyön tietoperustan ja aineiston pohjalta laaditaan ohjeistus, jonka tavoitteena on tarjota vapaaehtoisille selkeitä ja käytännönläheisiä ohjeita puhevammaisten ikäihmisten kanssa toimimiseen. Ohjeistuksen avulla pyritään edistämään sujuvaa ja luonnollista vuorovaikutusta sekä vahvistamaan vapaaehtoisten valmiuksia kohdata puhevammaisia henkilöitä yhdenvertaisesti.

Opinnäytetyö jakautuu useisiin osioihin, joissa käsitellään vapaaehtoistyön merkitystä, puhevammaisuutta ikäihmisillä sekä kyselyn tuloksia ja niihin perustuvaa ohjeistusta. Ensin tarkastellaan vapaaehtoistyön merkitystä ja sen kohtaamia haasteita. Tämän jälkeen käsitellään puhevammaisuutta ikäihmisillä ja siihen liittyviä erityiskysymyksiä. Lopuksi esitellään kyselyn tulokset sekä niiden pohjalta laadittu ohjepaketti, jonka tavoitteena on tukea vapaaehtoisten valmiuksia toimia puhevammaisten ikäihmisten kanssa.

2 YHTEISTYÖKUMPPANINA MUMMONKAMMARI

Mummon Kammari on osa Tampereen evankelisluterilaisten seurakuntien diakoniatyötä. Mummon Kammari on tehnyt työtä ikäihmisten kanssa jo vuodesta 1989. Se on Suomen ensimmäinen ikäihmisten auttamiseen perustuva vapaaehtoistyön keskus. Paikan yksi tärkeimpiä toimintamuotoja on vapaaehtoinen ystävöiminta ikäihmisille. (Mummon Kammari, n.d.)

Jokainen saa tulla käymään Mummon Kammarilla tai ryhtyä vapaaehtoiseksi riippumatta siitä minkä ikäinen on. Tällä hetkellä Mummon Kammarissa toimii 654 vapaaehtoista. Heistä 574 on ystävöiminnassa mukana ja vierailevat ikäihmisten luona tai hoivakodeissa. (S.Perkiö, henkilökohtainen tiedonanto, 19.11.2024.)

Mummon Kammarilla on oma fyysinen kohtaamispaikkansa aivan Tampereen keskustassa. Sinne voi tulla nauttimaan kahvia, pientä purtavaa ja tarjolla on myös aina juttuseuraa. Siellä on viikoittain erilaista ryhmätoimintaa ja tuokioita. Tarjolla on vertaistapaamisia vapaaehtoisille ja koulutuksia sekä Mummon Puoti, josta voi ostaa jotain käsin tehtyä ja tukea samalla Mummon Kammarin toimintaa. (Mummon Kammari, n.d.-a)

Mummon Kammari tarjoaa vapaaehtoisten kautta tukea erilaisille ikäihmisille, mukaan lukien puhevammaiset henkilöt. Tarkkaa tietoa puhevammaisten asiakkaiden määrästä ei ole saatavilla, mutta omien käytännön kokemusten perusteella on selvää, että vapaaehtoiset kohtaavat työssään myös henkilöitä, joilla on erilaisia kommunikaatioon liittyviä haasteita. Esimerkiksi afasia, muistisairaudet tai muut neurologiset sairaudet voivat vaikuttaa ikääntyneiden puhekykyyn ja vuorovaikutukseen.

Mummon Kammari on tunnettu turvallisena ja luotettavana paikkana, josta voi hakea apua yksinäisyyteen ja arjen sujuvuuteen. Kotona asuville ikäihmisille tarjotaan saattaja-apua esimerkiksi kauppa- ja lääkärikäyntejä varten. Lisäksi on mahdollista saada oma ystävä, joka vierailee säännöllisesti kotona tarjoten seuraa ja tukea. Vapaaehtoistoiminnan kirjo on laaja. Erilaisia talkoo- ja kodin kunnostustöitä varten on oma tiiminsä, ja vapaaehtoisia ystäviä tarvitaan myös palveluasumisen yksiköihin eri asumismuodoissa asuville vanhuksille. Lisäksi on mahdollista kouluttautua saattohoidon tukihenkilöksi. (Mummon Kammari, n.d.-b)

Mummon Kammarissa voi osallistua tapahtumien järjestämiseen monin eri tavoin. Siellä pysyy toimimaan tapahtumien emäntänä tai isäntänä, vetää ohjelmatuokioita, leipoa, tehdä käsitöitä, organisoida myyjäisiä sekä päivittää kotisivuja ja sosiaalisen median kanavia. Toiminta on monipuolista, ja jokainen voi valita itselleen sopivan tavan tehdä vapaaehtoistyötä omien aikataulujensa ja vahvuuksiensa mukaan. Opinnäytetyö tehdään yhteistyössä Mummon Kammarin kanssa. Mummon Kamhari on vapaaehtoisen vanhustyön keskus. Vapaaehtoiset ovat kaikenikäisiä, mutta vapaaehtoistoiminnan avunsaajat ovat yli 65-vuotiaita. Mummon Kammarin päämääränä on lisätä ikäihmisten osallisuutta ja vuorovaikutusta yhteiskunnassa. Puhevammaisten ikäihmisten määrä lisääntyy jatkuvasti ja se näkyy myös Mummon kammarin palveluihin hakeutuviissa ikäihmisissä. (Mummon Kamhari, n.d.-c) Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä selvittää vapaaehtoistyöntekijöiden kokemia tiedon ja tuen tarpeita puhevammaisten ikäihmisten vuorovaikutuksessa. Tieto auttaa Mummon kammarin työntekijöitä suunnittelemaan vapaaehtoisille suunnattua koulutusta ja perehdytystä.

Mummon kammarilla vapaaehtoistyötä voi tehdä niin usein, kuin itse haluaa, esimerkiksi kerran kuukaudessa, kerran viikossa tai silloin tällöin. Mummon kammarilla saa aina perehdytyksen ennen töiden alkua sekä yhteisen keskusteluajan, jossa käydään läpi vapaaehtoiseksi tulevaa henkilöä kiinnostavat työtehtävät ja tarkemmat ohjeistukset. On myös mahdollista saada erilaisia koulutuksia ja apumateriaaleja töihin. Mummon kammarilla voi tehdä töitä monessa erilaisessa paikassa, kuten ikäihmisten kotona, asumisyksiköissä, kohtaamispaikoissa tai toimisto- ja etätehtävissä. (Mummon Kamhari, n.d.-d.)

Kuva 1. Vapaaehtoistyö tuo lämpöä arjen askeliin. Kuva: Mummon Kammarin arkisto 2024

3 VAPAAEHTOISTYÖ YHTEISKUNNALLISENA TOIMINTANA: MOTIIVIT, MUODOT JA VAIKUTUKSET

Vapaaehtoistyö on toimintaa, jossa yksilöt antavat työpanostaan, aikaansa ja osaamistaan ilman rahallista korvausta. Se voi tapahtua monilla eri aloilla, kuten sosiaali- ja terveystalveissa, ympäristönsuojelussa, kulttuurin ja urheilun parissa sekä humanitaarisessa avustustyössä. Digi- ja väestötietoviraston mukaan vapaaehtoistyö on palkatonta työtä, jota tehdään yksittäisten ihmisten ja yhteisöjen hyväksi. (Digi- ja väestötietovirasto, 2023.)

Vapaaehtoistyön keskeisiä periaatteita ovat halu auttaa, yhteisöllisyys ja vastavuoroisuus. Se ei ainoastaan tarjoa tukea apua tarvitseville, vaan myös rikastuttaa vapaaehtoisten omaa elämää tarjoamalla merkityksellisiä kokemuksia, uusia taitoja ja mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen. Vapaaehtoistyöhön osallistumisen syyt ovat moninaisia ja ne ovat laajentuneet viime vuosikymmenen aikana. Alun perin motivaattorina nähtiin halu auttaa, mutta nykyään motivaation lähteenä on myös nähty yhdessä tekemisen riemu, samanhenkisten ihmisten kanssa oleminen ja heidän olemassa olemisen tiedostaminen sekä oman elämän rikastuttaminen. (Hökkä 2024, s. 12–13.)

Vapaaehtoistyöllä on suuri yhteiskunnallinen merkitys, sillä se täydentää julkisia ja yksityisiä palveluita sekä vahvistaa yhteisöllisyyttä. Se voi olla lyhytaikaista, esimerkiksi yksittäisiin tapahtumiin osallistumista, tai pitkäjänteistä sitoutumista johonkin järjestöön tai toimintaan. Eri-laiset järjestöt, yhdistykset ja kansalaisliikkeet tarjoavat lukuisia mahdollisuuksia vapaaehtoistyöhön, ja jokainen voi löytää itselleen sopivan tavan osallistua ja vaikuttaa. Kolmas sektori hallinnoi vapaaehtoistyötä, joka koostuu osuuskunnista, järjestöistä ja säätiöistä. Kolmas sektori koostuu kolmesta periaatteesta, voittoa tavoittelematonta toimintaa, kansalaisjohtoista ja vapaaehtoista (Kinnunen 2017, s. 8–9.)

Vapaaehtoistyö on palkitsevaa, mutta siihen voi liittyä myös haasteita. Vapaaehtoiset tekevät työtä usein omalla ajallaan esimerkiksi opintojen, työn tai perhe-elämän ohella. Jos tehtävät vievät paljon aikaa tai ovat henkisesti kuormittavia, se voi johtaa väsymykseen ja jopa loppuun

palamiseen. Kaikissa vapaaehtoistoiminnan organisaatioissa ei ole selkeitä rakenteita tai ohjeistuksia, mikä voi aiheuttaa epävarmuutta tehtävissä. Epäselvät odotukset voivat johtaa turhautumiseen ja motivaation laskuun. (Kostiainen & Lumiaro 2018.)

Suomessa vapaaehtoistoiminta on laajaa ja merkityksellistä myös Suomen Evankelis-Luterilaisen kirkon kautta. Vapaaehtoisia toimii kaikilla kirkon työaloilla kaiken ikäisille. Esimerkiksi jumalanpalveluksissa, musiikkitoiminnassa, nuoriso- ja lapsityössä sekä diakonia työssä. Kirkon vapaaehtoistoiminnan suurimpana tehtävänä on vähentää yksinäisyyttä ja kannustaa osallisuuteen ja rakkauteen. Toiminnalla on myös tarkoitus antaa mahdollisuus tarjota omaa aikaa sekä osaamista muille mahdollisuuksien mukaan. Kirkon vapaaehtoistoiminta perustaa todeksi kristillistä uskoa. (Suomen Evankelis-Luterilainen kirkko n.d.)

Tuomo Turja (2024) on kirjoittanut tutkimusraportin vapaaehtoistoiminnan osallistumisesta. Tutkimukseen osallistui 1045 henkilöä, joista vajaa puolet on tehnyt vapaaehtoistyötä viimeisen vuoden aikana. Tutkimus osoitti, että vapaaehtoistyötä tehtiin eniten ikäihmisten kanssa. Aiemmassa tutkimuksessa vuonna 2021, ikäihmiset tulivat vasta sijalla viisi. Joten asiakaskunta on suuressa kasvussa ja tutkimuksen perusteella avun sekä tuen tarve on huomattu.

4 PUHEVAMMAISUUDEN ILMENEMINEN IKÄIHMISILLÄ JA TUKIKEINOT VUOROVAIKUTUKSEN EDISTÄMI- SEEN

4.1 Puhevammaisuus

Puhevammaisella henkilöllä tarkoitetaan kuulevaa henkilöä, joka ei pysty kommunikoimaan sujuvasti pelkällä puheella. Yleensä heillä on myös lukemisen ja kirjoittamisen kanssa vaikeuksia. Suomessa noin 65 000 henkilöllä on eriasteisia puhe- ja kommunikaatiovaikeuksia, joista noin 30 000 tarvitsee apuvälineitä kommunikointiin. (Kehitysvammaliitto, n.d.-a)

Neuropsykologiseen ja puheterapeuttiseen diagnostiikkaan kuuluu kielellisten kykyjen ja niiden häiriöiden arviointi. Kieli on meidän tuntemassa muodossa vain ihmisen omaama kyky. Kieliopin ja laajan sanavaraston hallitseminen mahdollistaa sen, että ilmauksia pystyy tunnistamaan ja tuottamaan loputtomasti. Kieli on ensisijaisesti tärkein kommunikaation lähde. Lievilläkin kielellisillä haasteilla voi olla merkittävä vaikutus elämänlaatuun ja työkykyyn. Etenkin digitalisoituneessa nyky-yhteiskunnassa, jossa vaaditaan sujuvaa suullista ja kirjallista kommunikaatiotaitoa. Puhe ja kieli näyttävät ulospäin vaivattomilta toiminnoilta, vaikka ne ovat hyvin monimutkaisia toimintoja, jotka edellyttävät useiden aivoalueiden yhteistyötä. (Jehkonen ym., 2015, 128–129.)

Kielellisten toimintojen häiriö eli afasia voi syntyä useammasta syystä. Nämä syyt vaihtelevat aivoverenkiertohäiriöstä esimerkiksi aivovammoihin, aivokasvaimiin ja tiettyihin eteneviin neurologisiin sairauksiin. Normaali ikääntyminen ja muistisairaudet vaikuttavat kielen käsitteilyn kannalta kriittisten aivojen osa-alueiden toimintaan. Siksi aivoverenkiertohäiriö on ylivoimaisesti tavallisin kieleen vaikuttava sairaus. Tämän vuoksi se vaikuttaa enemmän vanhempiin ikäluokkiin. Uusia afasiatapauksia arvioidaan Suomessa ilmaantuvan 4000 vuodessa. Suomessa afasiasta kärsivien määrän on ajateltu olevan 16 000–17 000 henkilöä. (Jehkonen ym., 2015, 128–129.)

Lievästä tai vaikeasta afasiasta kärsiviä henkilöitä on huomattavasti enemmän kuin keskivaikeasta afasiasta kärsiviä. Tämä ilmiö tarkoittaa myös sitä, että vaikka oppikirjoissa keskitytään

usein niin sanottuihin klassisiin afasioireyhtymiin, niitä täysin vastaavia potilastapauksia on todellisuudessa melko harvassa. Tästä huolimatta afasioireyhtymät tarjoavat hyödyllisen vertailukohtaan, johon potilaiden kielellistä profiilia voidaan suhteuttaa. (Jehkonen ym., 2015, 128–129.)

Ymmärtäminen tai tuottaminen puheelle voi olla vaikeaa, usein myös kirjoittamisen ja lukemisen vaikeudet liittyvät puhevammaisuuteen. Ikäihmisillä puhevammaisuutta voi aiheuttaa erilaiset sairaudet kuten muistisairaudet, aivoverenkiertohäiriöt, Parkinson, MS ja ALS. Puhevammaisuudella voi olla merkittävä vaikutus henkilön kommunikaatiotaitoihin, etenkin jos kyseessä on ikäihminen. Vuorovaikutuskumppanilla tulisi olla riittävä osaaminen pystyäkseen asettumaan keskustelukumppaninsa tasolle tai muokkaamaan ilmaisuun, niin että hän pystyy vaivattomasti osallistumaan keskusteluun. Lisäksi siinä mainitaan valikoiva puhumattomuus ja änkytys puhevammaisuuden eri ilmentyminä. Näiden sairauksien vaikutukset kommunikaatioon voivat vaihdella suuresti, ja ymmärtämällä niiden monimuotoisuutta voimme paremmin tukea puhevammaisia ihmisiä arjen erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. (Kehitysvammaliitto, n.d.-b)

4.2 Ikäihmisten kommunikaatiovaikeudet

Mummon Kammarin vapaaehtoiset työskentelevät ikäihmisten kanssa, joilla voi olla erilaisia kommunikaatiovaikeuksia. Kommunikaatiovaikeudet voivat johtua esimerkiksi ikääntymisen aiheuttamista muutoksista, muistisairauksista tai neurologisista sairauksista, kuten afasiasta. Näiden haasteiden ymmärtäminen ja oikeanlaisten kommunikointikeinojen käyttäminen on tärkeää, jotta vapaaehtoiset voivat tukea ikäihmisten vuorovaikutusta ja osallisuutta parhaansa mukaan.

Kommunikointi on aina vuorovaikutteinen tapahtuma, jossa kaksi tai useampi osapuoli hyödyntää yhteistä kommunikaatiokeinoa. Kommunikaatiovaikeudet voidaan jakaa kuuteen eri häiriöön. Niitä ovat puheen toistaminen, tuottaminen ja ymmärtäminen, sekä asioiden nimeäminen, lukeminen ja kirjoittaminen. Normaali ikääntyminen ja muistisairaudet vaikuttavat kielellisen käsittelyn kannalta kriittisten aivoalueiden toimintaan. (Jehkonen ym., 2015, 128–129.)

Muistiliitto (2021a) on listannut yleisimmät etenevät muistisairaudet, joilla on merkittäviä vaikutuksia vuorovaikutukseen. Niihin kuului isoimmalla prosentilla Alzheimerin tauti. Seuraavina listalla oli verisuoniperäinen muistisairaus, Parkinson ja otsaohimolohko rappeumasta johtuva muistisairaus.

Alzheimerin tauti on tasaisesti sekä hitaasti etenevä sairaus. Sen sairastumiseen on listattu riskitekijöitä, kuten esimerkiksi: korkea ikä, yksinäisyys, masentuneisuus, perinnöllisyys. Alzheimerin taudin yleisimpiä oireita ovat häiriöt lähimuistissa, uusien asioiden oppiminen tai muistaminen sekä uusissa paikoissa liikkuminen voi olla hankalaa. Tällöin muistisairaana asiakkaan kanssa voi olla hyvä käyttää kuvakommunikaatiota esimerkiksi lapsuuden/nuoruuden aikaisista asioista. Tässä muistisairaudessa on yleistä, että sairastuneen persoonallisuus ja sosiaaliset kyvyt saattavat olla suhteellisen hyvin säilyneitä. (Muistiliitto, 2021a.)

Lyhenteellä AAC (Augmentative and Alternative Communication) viitataan puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. AAC-keinojen käyttö tukee lapsen kielen kehitystä, minkä vuoksi niiden käyttö olisi hyvä aloittaa mahdollisimman varhain. Näin lapsen kielellinen ja kommunikatiivinen kehitys voivat edetä mahdollisimman suotuisasti. (Loukusa, 2024.)

Puhetta korvaavia kommunikointikeinoja käytetään tilanteissa, joissa henkilö ei pysty hyödyntämään puhekieltä lainkaan. Sen sijaan puhetta tukevat kommunikointikeinot auttavat silloin, kun henkilö tarvitsee lisätukea kielen tuottamiseen tai ymmärtämiseen muiden ilmaisukeinojen avulla. (Loukusa, 2024.) Tärkeitä puhevammaisten kommunikointimenetelmiä ovat tukiviitot, viitottu puhe, kuvat ja symbolit (esim. PCS-kuvat ja Bliss-symbolit), kommunikointitaulut, kirjoitettu viestintä, puhelaitteet ja puhesynteesiohjelmat sekä silmäohjattavat laitteet.

Katja Burakoffin ja Peppi Haapalan oppaassa (2015) "Kohdaten - Opas muistisairaana kohtaamiseen" käsitellään kommunikointia ja vuorovaikutusta muistisairaana kanssa, jotka voivat kohdata samankaltaisia haasteita kommunikaatiossa kuin puhevammaiset ja ikääntyneet henkilöt. Oppaassa korostetaan keskittymisen tärkeyttä, mukautumista keskustelukumppanin rytmiin sekä viestinnän monimuotoisuutta, mikä voi olla hyödyllistä myös puhevammaisten vanhusten kohtaamisessa. Viestinnän ja vuorovaikutuksen tärkeys korostuu, kun onnistunut kanssakäyminen muiden ihmisten kanssa tuo merkitystä elämään. Tämä viesti on hyödyllinen myös iäkkäiden ihmisten kohtaamisessa, sillä se pitää vuorovaikutuksen iloa ja yhdessäoloa merkittävänä.

Burakoffin tutkimuksessa (2015) kannustetaan myös mukauttamaan viestintätapaa etenkin muistisairaiden tarpeiden mukaan, antamalla heille aikaa pohtia ja vastata kysymyksiin omassa tahdissaan. Tässä annetaan myös käytännön neuvoja, kuten rytmin ja viestintätavan mukauttaminen, taustahälyn minimoiminen ja ajan antaminen vastauksiin miettimiseen. Nämä käytännön vinkit voivat auttaa luomaan parempaa vuorovaikutusta muistisairaahan henkilön kanssa. Lisäksi itsetutkiskelu ja omien viestintätapojen sopeuttaminen ikääntyneen vuorovaikutuskumppanin tarpeiden mukaan on erityisen tärkeää. Sekä muistisairaahan että ikääntyneen henkilön muistin ylläpitämisen merkitys erilaisin keinoin, kuten lukemalla, kirjoittamalla ja käyttämällä muistilappuja, ovat olennaisia elementtejä heidän kanssansa toimiessa.

Muistisairas ihminen saattaa, samoin kuin puhevammaisen henkilö jatkaa esittää ymmärtävänsä, vaikka todellisuudessa hän on jo menettänyt käsityksen keskustelun kulusta. Erityisesti ryhmäkeskusteluiden seuraaminen voi olla vaikeaa, mikä vaikeuttaa osallistumista. Molemmat tunnistavat omat vaikeutensa ja voivat siksi vetäytyä keskusteluista ja pysyä hiljaa. Erityisen vaikeaa voi olla vilkkaan ryhmäkeskustelun seuraaminen, jolloin keskusteluun osallistuminen on hankalampaa. Molemmat tunnistavat omat vaikeutensa ja saattavat vetäytyä keskustelusta ja olla ihan hiljaa. (Burakoff & Haapala, 2011, s. 3.)

Tällaisissa erityisissä kommunikointitilanteissa opas korostaa tilanneherkkyyttä, joustavuutta ja empatiaa kohtaamistilanteissa, jotta voidaan paremmin ymmärtää muistisairaahan henkilön haasteisiin, joita voi soveltaa myös puhevammaisen vaikeuksiin vuorovaikutuksessa. Se kannustaa käyttämään selkeää ja konkreettista viestintää, välttämään epäsuoria viittauksia ja tarjoamaan yksi asia kerrallaan. Lisäksi oppaassa painotetaan sanattoman viestinnän merkitystä ja eleiden hyödyntämistä puheen tukena. Kohtaamisessa korostetaan myös kärsivällisyyttä ja kykyä lukea kumppanin ilmeitä ja tunnetiloja. Olemaan läsnä hetkessä ja vastaamaan kumppanin tarpeisiin ja tunteisiin. Kokonaisuudessaan opas tarjoaa käytännön neuvoja ja periaatteita, jotka voivat olla hyödyllisiä opinnäytetyömme aiheeseen liittyen. (Burakoff & Haapala, 2011, s. 11.)

4.3 Puhevammaisten ikäihmisten tukeminen

Puhevammaisten ikäihmisten kommunikointiin on alettu kiinnittää huomiota vasta viime vuosina. Vaikka tietoa aiheesta on vielä rajoitetusti, on jo olemassa toimintatapoja ja menetelmiä, joita voidaan soveltaa tämän ryhmän kohtaamisessa. Samoin kuin muiden puhevammaisten kohdalla, myös ikäihmisten kanssa voidaan hyödyntää erilaisia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja. Näitä ovat esimerkiksi kuvat, esineet, selkokieli, piirtäminen sekä ilmeet ja eleet.

Rauhallisen vuorovaikutusympäristön luominen on yksi keskeisistä periaatteista puhevammaisten ihmisten kanssa. Ympäristön tulee olla mahdollisimman vähämeluinen ja häiriötön. Puheen olisi hyvä olla hidasta, selkeää ja koostua lyhyistä lauseista. Mikäli puhevammaisen ei ymmärrä sanallista viestiä, voi kokeilla piirtämistä tai kuvien käyttöä viestinnän tukena. (Burakoff & Haapala, 2011.)

Kun keskusteluun osallistuu useita ihmisiä, on suositeltavaa, että vain yksi puhuu kerrallaan, jotta puhevammaisen henkilö pystyisi seuraamaan keskustelua paremmin. On myös äärimmäisen tärkeää antaa riittävästi aikaa puhevammaiselle asiansa ilmaisemiseen ja sanojen löytämiseen. Vuorovaikutuskumppanien tulisi välttää sanojen laittamista puhevammaisen suuhun, vaikka tämän ilmaiseminen vaikuttaisi vaikealta. (Burakoff & Haapala, 2011.)

TunteVa® on suomalaiseen kulttuuriin mukautettu validaatiomenetelmä, joka perustuu muistisairaahan ihmisen arvostavaan ja empaattiseen kohtaamiseen. Sen ydinajatus on astua muistisairaahan henkilön todellisuuteen ja kulkea hänen rinnallaan, pyrkien ymmärtämään hänen tunteitaan ja tarpeitaan. TunteVa®-menetelmä tukee muistisairaahan hyvinvointia sekä sanallisin että sanattomin keinoin, vahvistaen vuorovaikutuksen toimivuutta ja vähentäen stressiä. (TampereMissio, n.d.)

Menetelmän taustalla on yhdysvaltalainen sosiaaliterapeutti Naomi Feil, joka kehitti alkuperäisen validaatiomenetelmän. Suomessa tätä menetelmää on muokattu kulttuuriimme sopivaksi, ja Tampereen Kaupunkilähetys ry otti TunteVa®-menetelmän käyttöönsä vuonna 2006. Koulutus tarjoaa osallistujille valmiuksia kohdata muistisairaita henkilöitä empaattisesti ja ymmärtäväisesti. (TampereMissio, n.d.)

TunteVa®-menetelmän periaatteet sisältävät muun muassa muistisairaana tunteiden ja tarpeiden hyväksymisen, hänen käyttäytymisensä syiden selvittämisen sekä symbolien ja vertauskuvien käytön ilmaisun tukena. Näiden periaatteiden avulla pyritään luomaan luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri, jossa muistisairas henkilö voi kokea itsensä kuulluksi ja arvostetuksi. (TampereMissio, n.d.)

Susanna Kollanus (2016) on listannut opinnäytetyössään useita hyviä vuorovaikutusohjeita, jotka on suunnattu erityisesti afasiaa sairastaville. Monet näistä vinkeistä soveltuvat myös puhevammaisten ikäihmisten kohtaamiseen. Esimerkiksi yksinkertaisten ja selkeään viestintään keskittyvien menetelmien käyttäminen sekä eri kommunikaatiokanavien monipuolinen hyödyntäminen helpottavat kommunikointia.

Puhetta tukevia ja täydentäviä kommunikaatiokeinoja kannattaa hyödyntää aina, kun puhevammaisen henkilö ei pärjää pelkällä puheella. Nämä keinot voivat merkittävästi parantaa vuorovaikutusta ja vahvistaa puhevammaisen itsetuntoa ja osallisuuden kokemusta. Tärkeää on muistaa, että kommunikaation tavoitteena ei ole pelkästään tiedon välittäminen, vaan myös yhteyden luominen ja sosiaalinen kanssakäyminen. (Kollanus, 2016.)

Jotta puhevammaisten ikäihmisten kommunikointia voidaan entisestään tukea, olisi tarpeen lisätä sekä tutkimusta että koulutusta aiheesta. Vapaaehtoisten, hoitohenkilökunnan ja omaisten tietoisuuden ja osaamisen vahvistaminen kommunikointikeinoista voi merkittävästi edistää puhevammaisten ikäihmisten hyvinvointia ja osallisuutta arjessa. (Kollanus, 2016.)

LOVIT-muistisääntö on hyvin tunnettu ja tehokas menetelmä monenlaisissa vuorovaikutustilanteissa, erityisesti silloin, kun vuorovaikutustaidot eivät ole kovin hyvät. Muistisäännön osiot tarjoavat hyödyllisiä näkökulmia vuorovaikutukseen erityisesti puhevammaisten vanhusten kanssa. Kehitysvammaliiton (n.d-b) mukaan läsnäolon korostaminen kommunikaatiossa auttaa luomaan luottamusta ja ymmärrystä. Lisäksi odottaminen ja hiljaisuuden sietäminen antavat tilaa heille ilmaista itseään omassa tahdissaan. Aktiivinen vastaaminen heidän viesteihinsä kuuntelemalla ja osoittamalla arvostusta on olennaista. Ilmaisun mukauttaminen varmistaa, että viesti tavoittaa vastaanottajan hänelle sopivalla tavalla, olipa kyse sanoista, viittomista, kuvista, ilmeistä, liikkeestä tai hengityksen rytmin huomioimisesta. Tarkistamisen tarkoituksena on

puolestaan selvittää, onko viesti ymmärretty oikein ja haluaako hän jatkaa vai päättää keskustelun. Kommunikointitavan mukauttaminen on avainasemassa, jotta kuka tahansa voi ilmaista itseään parhaiten ja tulla ymmärretyksi.

Helky Koskela on julkaissut tekstin (2010) "Mielipiteitä pelaamalla - Lautupeli vanhusten tulkina", hän on kerännyt havaintoja "Lautupeli" -nimisen pelin käytöstä vanhainkodissa. Pelin on kehittänyt hollantilainen hoitokotien asukkaiden asiaa ajava etujärjestö ja sitä on muokattu suomalaisiin hoitokoteihin sopiviksi. Peli suunniteltu hoitokotien asukkaiden mielipiteiden keräämiseen. Pelin avulla pyritään kartoittamaan vanhusten näkemyksiä erilaisista hoitoon, asumiseen ja arkeen liittyvistä aiheista. Pelissä pelaajat vastaavat kysymyksiin ja keskustelevat aiheista, mikä antaa arvokasta tietoa vanhusten mielipiteistä ja kokemuksista.

Lautupeli tarjoaa käytännön esimerkin siitä, miten voidaan kerätä vanhusten mielipiteitä ja osallistaa heitä keskusteluihin arkipäiväisistä asioista. Teksti korostaa vuorovaikutuksen tärkeyttä ja vaikeutta erilaisissa tilanteissa, joita vanhusten kanssa voi kohdata.

Tekstissä painotetaan vuorovaikutuksen merkitystä ja monimutkaisuutta. Lautupelin kokeilu hoitokodissa on tuonut esiin, että aktiivinen kuuntelu on keskeinen osa hyvää vuorovaikutusta vanhusten kanssa. Kommunikointi ja kuunteleminen vaativat erityistä keskittymistä, jotta voidaan vastaanottaa ja ymmärtää viestejä kaikilla aisteilla. Non-verbaaliset viestit, kuten eleet ja ilmeet, ovat avainasemassa vanhusten kanssa tapahtuvassa kommunikaatiossa. Jokaisen vanhuksen ainutlaatuisuuden ja tarpeiden kunnioittaminen on ensiarvoisen tärkeää. Lautupeliin sisällytettiin erityisesti huomio suomalaiselle kulttuurille tyypillisiin piirteisiin, kuten ujouden kulttuuriin ja huomion pelkoon. On tärkeää olla tietoinen erilaisista kulttuurisista normeista ja kunnioittaa niitä vuorovaikutustilanteissa vanhusten kanssa. Tärkeää on myös osoittaa empatiaa ja ymmärrystä vanhusten kohtaamien haasteiden ja vaikeuksien suhteen. (Koskela 2010.)

Susanna Kollanus (2016) on listannut opinnäytetyössään useita hyviä vuorovaikutusohjeita, jotka on suunnattu erityisesti afasiaa sairastaville. Monet näistä vinkeistä soveltuvat myös puhevammaisten ikäihmisten kohtaamiseen. Esimerkiksi yksinkertaisten ja selkeään viestintään keskittyvien menetelmien käyttäminen sekä eri kommunikaatiokanavien monipuolinen hyödyntäminen helpottavat kommunikointia.

Puhetta tukevia ja täydentäviä kommunikaatiokeinoja kannattaa hyödyntää aina, kun puhevammaisen henkilö ei pärjää pelkällä puheella. Nämä keinot voivat merkittävästi parantaa vuorovaikutusta ja vahvistaa puhevammaisen itsetuntoa ja osallisuuden kokemusta. Tärkeää on muistaa, että kommunikaation tavoitteena ei ole pelkästään tiedon välittäminen, vaan myös yhteyden luominen ja sosiaalinen kanssakäyminen. (Kehitysvammaliitto, n.d.-c)

LOVIT-muistisääntö on hyvin tunnettu ja tehokas menetelmä monenlaisissa vuorovaikutustilanteissa, erityisesti silloin, kun vuorovaikutustaidot eivät ole kovin hyvät. Muistisäännön osiot tarjoavat hyödyllisiä näkökulmia vuorovaikutukseen erityisesti puhevammaisten vanhusten kanssa. Kehitysvammaliiton mukaan läsnäolon korostaminen kommunikaatiossa auttaa luomaan luottamusta ja ymmärrystä. Lisäksi odottaminen ja hiljaisuuden sietäminen antavat tilaa heille ilmaista itseään omassa tahdissaan. Aktiivinen vastaaminen heidän viesteihinsä kuuntelemalla ja osoittamalla arvostusta on olennaista. Ilmaisun mukauttaminen varmistaa, että viesti tavoittaa vastaanottajan hänelle sopivalla tavalla, olipa kyse sanoista, viittomista, kuvista, ilmeistä, liikkeestä tai hengityksen rytmin huomioimisesta. Tarkistamisen tarkoituksena on puolestaan selvittää, onko viesti ymmärretty oikein ja haluaako hän jatkaa vai päättää keskustelun. Kommunikointitavan mukauttaminen on avainasemassa, jotta kuka tahansa voi ilmaista itseään parhaiten ja tulla ymmärretyksi. (Kehitysvammaliitto, n.d.-e)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Kesällä 2023 työskentelin kesätoissa Mummon Kammarilla, mikä herätti kiinnostukseni ikäihmisten parissa tehtävää työtä kohtaan. Työn aikana aloin pohtia mahdollisuutta yhdistää opinnäytetyöni aihe ikäihmisten hyvinvointiin ja kommunikointiin, ja mietin, voisiko Mummon Kammarin toimia tilaajana. Ottaessani yhteyttä Mummon Kammarin ehdotin mahdollisuutta tehdä opinnäytetyö heidän kanssaan, ja he suostuivat mielellään.

Syksyllä 2023 liittyi toinen henkilö mukaan projektiin, ja yhdessä aloitimme opinnäytetyön aiheen ideoinnin. Esitimme aihe-ehdotuksia Mummon Kammarille, ja tammikuussa 2024 pidimme tilaajapalaverin, jossa tarkensimme työn sisällöstä ja tavoitteista. Lopullinen aihe saatiin koulun opinnäytetyöseminaarista, jossa opettaja ehdotti nykyistä aihetta, ja päätimme tarttua siihen. Tämän jälkeen lähdimme kehittämään työtä sen pohjalta. Marraskuussa laadimme opinnäytetyösuunnitelman, johon sisältyi sähköinen verkkokysely. Joulukuussa solmimme yhteistyösopimuksen työntilaaajan kanssa, ja sopimus saatiin hyväksytyksi allekirjoitettuna. Samassa kuussa kysely lähetettiin Mummon Kammarin vapaaehtoisille.

5.1 Tavoitteet ja tutkimustehtävät

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, millaista tukea vapaaehtoiset tarvitsevat puhevammaisten ikäihmisten kanssa toimimiseen. Kyselytutkimuksen avulla kartoitetaan vapaaehtoisten lähtötietoja puhevammaisuudesta, heidän kohtaamiaan haasteita sekä toiveita ja tarpeita vuorovaikutusta tukevan koulutuksen suhteen.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia vaikeuksia vapaaehtoiset ovat kokeneet vuorovaikutuksessa puhevammaisten ikäihmisten kanssa?
2. Ovatko vapaaehtoiset kokeneet tarvitsevänsä enemmän tukea työssään puhevammaisten ikäihmisten kanssa?

5.2 Aineiston hankinta ja analyysi

Opinnäytetyömme noudattaa Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisiä suosituksia, jotka ohjaavat tutkimuksen ja kehittämistyön vastuullista toteutusta. Työssä on huomioitu rehellisyys ja huolellisuus pyrkimällä objektiivisuuteen ja luotettavuuteen. Tutkimusaineistoa on

käsitelty niin, että kyselyyn osallistuvilla on anonymiteetti. Kyselyyn ei tarvinnut kirjoittaa mitään omia tietoja. Aineistoa on käytetty tarkasti ja läpinäkyvästi, eikä tuloksia ole vääristelyä tai johdettu harhaan. Tuloksia on analysoitu luvussa kuusi. Kaikki lähteet on merkitty asianmukaisesti APA7-standardin mukaisesti ja työssä on vältetty plagiointia. Eettisyyteen kuuluu myös tutkimuksen hyödyllisyyden arviointi. Opinnäytetyö on tehty edistämään ymmärrystä puhevammaisuudesta sekä sen tuomista haasteista ja tuen tarpeesta. Opinnäytetyö on tehty kehittämään käytännön toimintaa, kuinka kohdata puhevammaisen ikäihminen ja sen tulokset voivat tarjota arvokasta tietoa alalle. (Arene, 2020.)

Tutkimuksessamme hyödynnetään määrällistä eli kvantitatiivista menetelmää, jossa tietoja tarkastellaan numeraalisesti (Vilkka, 2007, 13–14). Aineisto hankittiin sähköisellä verkkokyselyllä. Verkkokysely toteutettiin Google forms –palvelulla. Kyselyssä oli asteikkoväittämiä ja avoimia vastauksia. Aineisto analysoitiin muodostamalla saaduista vastauksista suoria ja kaunia eli lukumääriä. Niiden avulla kuvaillaan ja selitetään tarkasteltavaa ilmiötä. Tuloksista esitetään suoria lukuina esitettäviä taulukoita, joista muodostetaan kirjallisia tulkintoja. Kyselyssä on myös kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä avoimina kysymyksinä, jotka raportoidaan tulososion lopussa.

Kysely toteutettiin Google Forms -lomakkeella, koska se on helposti käytettävissä, saavutettavissa ja maksuton työkalu, joka ei vaadi vastaajalta kirjautumista tai erityisiä teknisiä taitoja. Alusta mahdollisesti kyselyn jakamisen sähköisesti nopeasti ja helposti, mikä oli tärkeää tavoitettaessa vapaaehtoisia, joilla voi mahdollisesti olla erilaisia digitaalisia vaikeuksia.

Vaikka Google Forms ei ole yhtä vahvasti tietosuojakriteereihin profiloitunut kuin esimerkiksi Webropol, kysely ei kerännyt henkilötietoja tai yksilöiviä vastauksia. Kaikki vastaukset käsiteltiin anonymisti, eikä yksittäisiä vastaajia ollut mahdollista tunnistaa. Tämän vuoksi tietosuojariskit olivat käytännössä hyvin vähäiset.

Kysely lähetettiin Mummon Kammarissa toimiville vapaaehtoisille ensimmäisen kerran joulukuussa 2024. Kohderyhmään kuului 574 vapaaehtoista, mutta alkuvaiheessa vastausprosentti jäi melko matalaksi. Tästä syystä päätimme lähettää kyselyn uudelleen joulukuussa 2024, toiveena saada lisää vastauksia. Uusintakerroksen jälkeen vastauksia saapui jonkin verran lisää, mutta ei kuitenkaan toivotussa määrin.

Pohdimme työn tilaajan kanssa matalan vastausaktiivisuuden syitä, ja yksi mahdollinen tekijä oli vapaaehtoisten kiireinen arki sekä se, että Mummon Kammarista lähetetään vapaaehtoisille

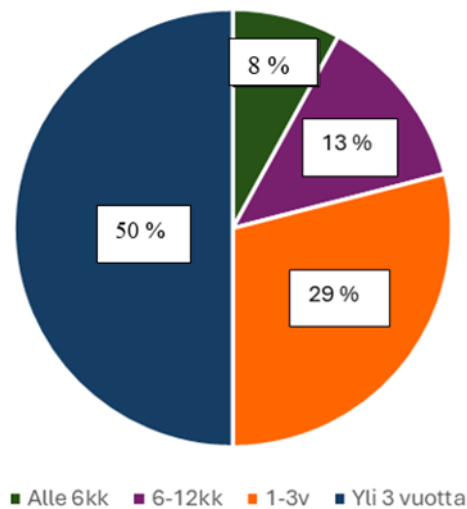
paljon viestejä muutenkin. On mahdollista, että kyselymme jäi muiden viestien joukkoon huomaamatta.

Kysely pidettiin avoinna pitkään, aina tammikuun 2025 loppuun asti, mutta tämänkään jälkeen vastausmäärät eivät merkittävästi kasvaneet. Lopulta päätimme sulkea kyselyn ja analysoida saadun aineiston.

6 TULOKSET

6.1 Vastaajajoukon taustatiedot

Kuinka kauan olet toiminut vapaaehtoisena Mummon Kammarissa?

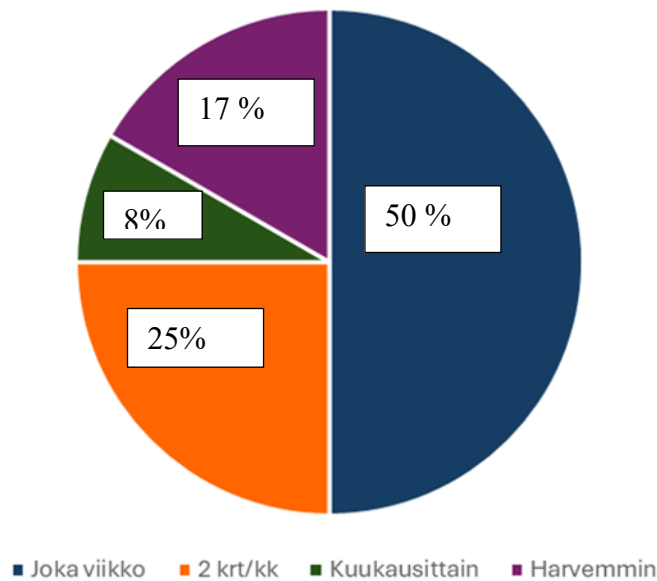
Kaavio 1: Kuinka kauan olet toiminut Mummon Kammarilla vapaaehtoisena?

Kyselyn perusteella vapaaehtoisten sitoutuneisuus Mummon Kammarin toimintaan oli vahvaa. Kuten kaaviosta 1 ilmenee, puolet vastaajista (50 %) oli toiminut vapaaehtoisena yli kolme vuotta. Tämä osoitti, että toiminta koettiin merkitykselliseksi ja mielekkääksi, mikä kannusti pitkäaikaiseen osallistumiseen. Vastaajista 29 % oli ollut mukana 1–3 vuotta, mikä vahvisti kuvaa siitä, että suuri osa vapaaehtoisista jatkoi toiminnassa useamman vuoden ajan.

Uudempia vapaaehtoisia löytyi kuitenkin myös: 13 % vastaajista oli ollut mukana 6–12 kuukautta ja 8 % alle puoli vuotta. Tämä viittasi siihen, että vapaaehtoistoimintaan liittyi jonkin verran vaihtuvuutta, mutta myös siihen, että uusia vapaaehtoisia tuli mukaan. Tämä nosti esiin perehdytyksen ja koulutuksen merkityksen, jotta uusilla vapaaehtoisilla olisi ollut riittävät valmiudet kohdata puhevammaisia ikäihmisiä heti toimintansa alkuvaiheessa.

Vuonna 2024 tehdyn tutkimusraportin mukaan 1045 vastanneesta henkilöstä 41 % halusi jatkaa tulevaisuudessa yhtä paljon vapaaehtoistyötä ja 20 % halusi lisätä osallistumistaan nykyisestä. Tämä teki yhteensä 61 %, mikä oli iso osuus osallistujia ja kiinnostuneita vapaaehtoistyöstä. (Turja, 2024.)

Kuinka usein työskentelet vapaaehtoisena?

Kaavio 2: Kuinka usein työskentelet vapaaehtoisena?

Toinen keskeinen näkökulma liittyi vapaaehtoisten osallistumistiheyteen. Puolet vastaajista (50 %) ilmoitti, että he tekivät vapaaehtoistyötä viikoittain. Tämä kertoi vahvasta omistautumisesta ja aktiivisesta roolista toiminnassa. Lisäksi 25 % vastaajista osallistui kahdesti kuukaudessa, mikä viittasi säännölliseen mutta hieman kevyempään panokseen.

Joustavampaa osallistumista edustivat ne vapaaehtoiset, jotka tekivät vapaaehtoistyötä kuukausittain (8 %) tai harvemmin (17 %). Tämä osoitti, että vapaaehtoistoimintaan osallistuttiin monenlaisista elämäntilanteista käsin. Toiminnan suunnittelussa tulisi huomioida erilaiset osallistumismahdollisuudet, jotta jokainen halukas voisi osallistua itselleen sopivalla tavalla. Tämä joustavuus tuki osaltaan myös uusien vapaaehtoisten rekrytointia ja pysyvyyttä.

Tuomo Turjan (2024) tutkimusraportissa kävi ilmi, että vapaaehtoiset tekivät keskimäärin vapaaehtoistyötä neljän viikon aikana 17,2 tuntia, eli reilu neljä tuntia viikossa. Tämä määrä vahvisti käsitystä vahvasta sitoutumisesta ja säännöllisestä osallistumisesta, mikä saattoi viitata siihen, että vapaaehtoistyö oli tärkeä osa heidän arkeaan.

6.2 Vuorovaikutuksen haasteet puhevammaisten ikäihmisten kanssa

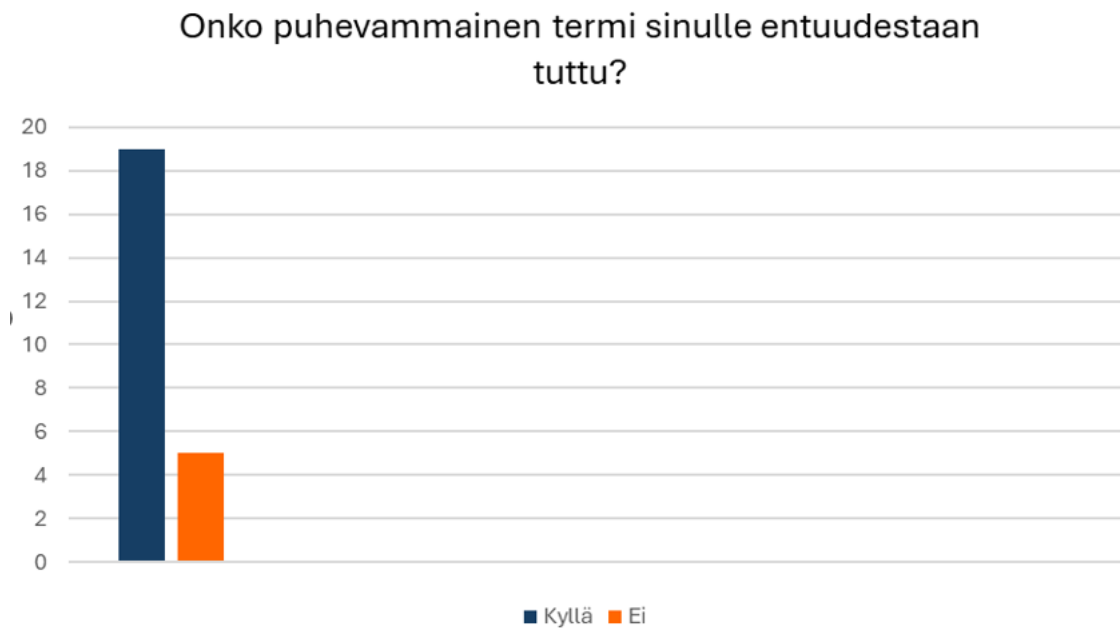
Kaavio 3: Onko sinulla aikaisempaa kokemusta puhetta tukevista tai korvaavista kommunikointikeinoista?

Kaavio havainnollistaa vastaajien aikaisempaa kokemusta puhetta tukevista ja korvaavista kommunikointikeinoista. Tuloksista voidaan nähdä, että hieman useampi vastaaja ilmoitti, ettei heillä ole aiempaa kokemusta näistä keinoista verrattuna niihin, joilla kokemusta on. Tarkemmin tarkasteltuna "Kyllä"-vaihtoehdon valinneiden määrä on 11, kun taas "Ei"-vastauksia on 13. Tämä osoittaa, että vaikka osa vastaajista tuntee jo puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointikeinot, enemmistölle ne eivät ole entuudestaan tuttuja.

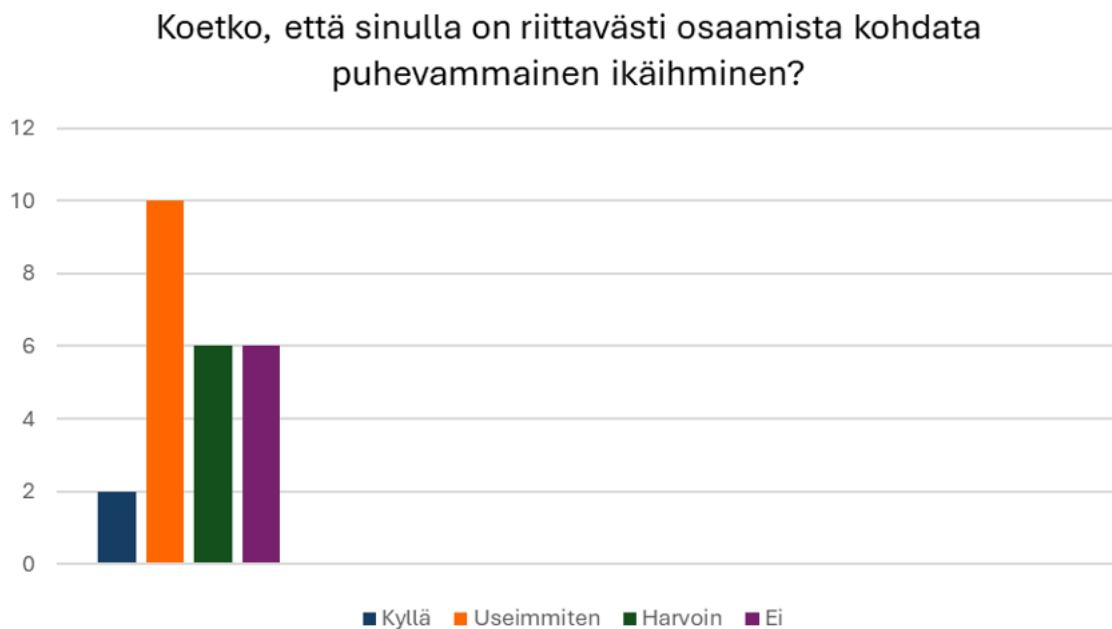
Kaavio 4: Oletko saanut koulutusta/opastusta puhetta tukeviin ja korvaaviin kommunikaatiokeinoihin?

Tämä kaavio esittää vastaajien saamaa koulutusta tai opastusta puhetta tukeviin tai korvaaviin kommunikaatiokeinoihin. Tuloksista ilmenee, että suurin osa vastaajista ei ole saanut koulutusta näistä menetelmistä. "Ei" -vaihtoehdon valinnoita on selvästi enemmän (16), kun taas "Kyllä" vastauksien määrä oli kahdeksan. Tämä tulos on merkittävä, sillä se viittaa siihen, että puhetta tukevien tai korvaavien kommunikaatiomenetelmien koulutusta ei ole saatavilla riittävästi tai se ei ole tavoittanut kohderyhmää tehokkaasti. Tämä voi osaltaan selittää myös aiemmin käsitellyä havaintoa siitä, että monilla vastaajilla ei ole aiempaa kokemusta puhetta tukevista tai korvaavista kommunikaatiokeinoista. Ilman koulutusta näiden menetelmien omaksuminen voi olla haastavaa, mikä saattaa vaikuttaa niiden käyttöön työssä tai arjessa. Kaavion osoittama koulutuksen puute korostaa tarvetta lisätä tietoisuutta ja koulutusmahdollisuuksia puhetta tukevista ja korvaavista kommunikaatiomenetelmistä. Tämä voisi edistää niiden laajempaa käyttöönottoa ja parantaa kommunikaatiomahdollisuuksia eri konteksteissa.

Kaavio 5: Onko puhevammainen termi sinulle entuudestaan tuttu?

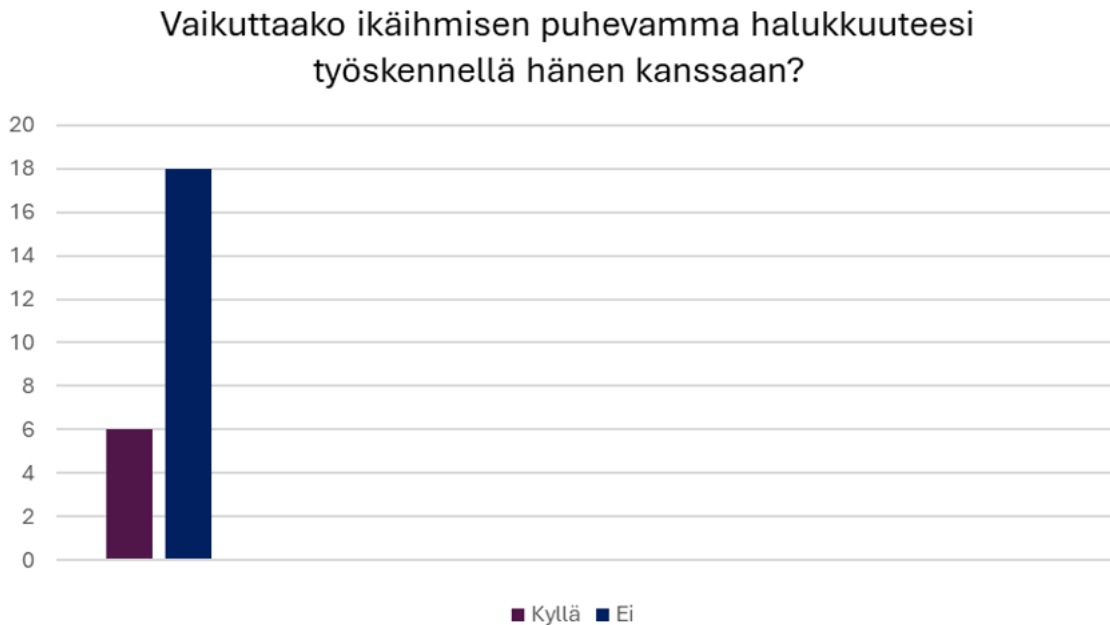
Kaavio osoittaa, että 19 vastaajista tuntee termin "puhevammainen", mutta viisi ei. Tämä voi viitata siihen, että termi on tunnettu tietyissä piireissä, mutta ei välttämättä laajemmin yhteiskunnassa.

Kaavio 6: Koetko, että sinulla on riittävästi osaamista kohdata puhevammainen ikäihminen?

Tässä kaaviossa eniten vastauksia on kohdassa "Useimmiten" (oranssi palkki, 10 vastaajaa), mikä viittaa siihen, että suurin osa kokee omaavansa ainakin jossain määrin riittävästi osaa-

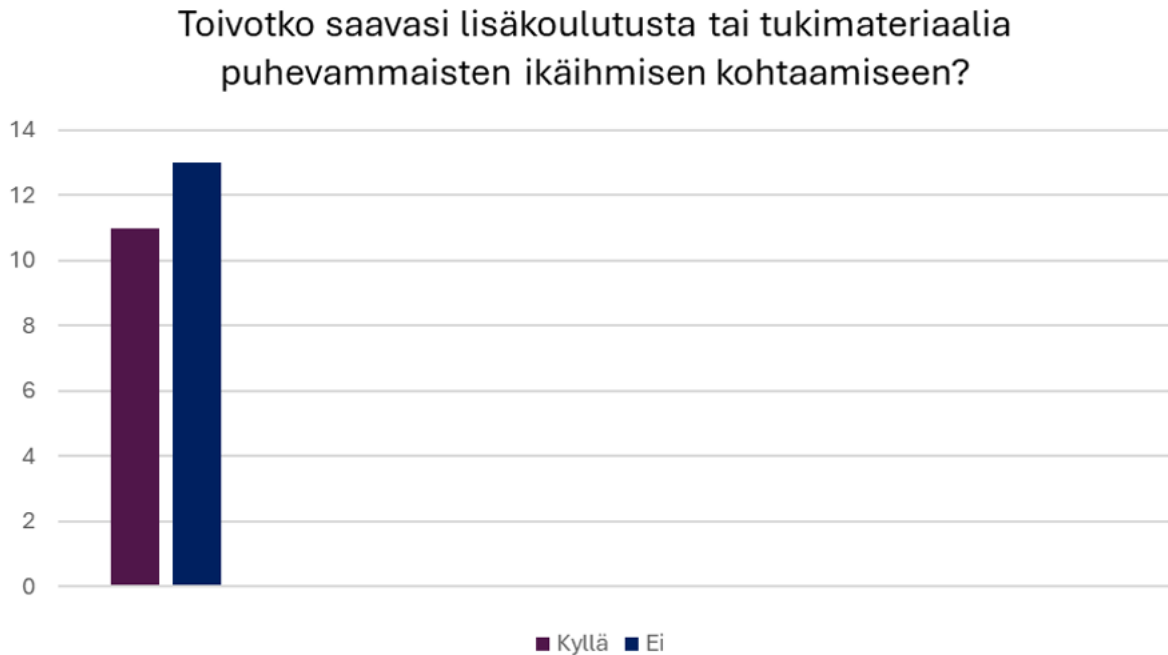
mista. Seuraavaksi suurimmat ryhmät ovat "Harvoin" (harmaa palkki, 6 vastaajaa) ja "Ei" (kel-
 tainen palkki, 6 vastaajaa), mikä osoittaa, että merkittävä osa kokee epävarmuutta puhevam-
 maisen ikäihmisen kohtaamisessa. "Kyllä" (sininen palkki) -vaihtoehto sai vain kaksi vastausta,
 mikä osoittaa, että täysin varmoja osaamisestaan on hyvin harva. Tulokset viittaavat siihen, että
 osaaminen ei ole täysin vakiintunutta, ja lisäkoulutukselle voisi olla tarvetta ja tämä tukee mei-
 dän opinnäytetyömme konkreettista työtä ja tarkoitusta.

Kaavio 7: Vaikuttaako ikäihmisen puhevamma halukkuuteesi työskennellä hänen kanssaan?

Kaavion perusteella suurin osa vastaajista (18 henkilöä) ilmoitti, että ikäihmisen puhevamma ei vaikuta halukkuuteen työskennellä hänen kanssaan. Pieni osa (6 henkilöä) vastasi, että puhevamma vaikuttaa heidän halukkuuteensa. Tämä viittaa siihen, että valtaosa vastaajista ei koe puhevammaa esteenä yhteistyölle, mutta osalla saattaa olla epävarmuutta tai haasteita kommunikaation suhteen. Vaikka suuri osa vastaajista kokee, ettei puhevamma vaikuta halukkuuteen työskennellä, on tärkeää huomioida, että joillakin vastaajilla voi olla pelkoa tai epävarmuutta kommunikoinnin sujumisesta.

6.3 Vapaaehtoisten tuen tarve

Kaavio 8: Toivotko saavasi lisäkoulutusta tai tukimateriaalia puhevammaisten ikäihmisten kanssa toimimiseen?

Kyselyn viimeisessä monivalintakysymyksessä kartoitettiin vastaajien tarpeita lisäkoulutukseen ja tukimateriaalin saamiseen puhevammaisten ikäihmisten kohtaamiseen liittyen. Tulosten perusteella vähemmistö vastaajista toivoi lisäkoulutusta tai tukimateriaalia. Kaavion mukaan 11 henkilöä vastasi myöntävästi ("Kyllä"), kun taas hieman suurempi osa, 13 vastaajaa, koki, ettei lisäkoulutukselle ole tarvetta ("Ei").

Kaavio 8 kysymykseen kyllä vastanneille tarjottiin mahdollisuus tarkentaa vastausta avoimella kysymyksellä, jossa kysyttiin lisäkoulutuksen tai tukimateriaalin tarvetta. Siihen vastasi 12 henkilöä. Näistä kymmenen vastaajaa koki, että lisäkoulutusta tai tukimateriaalia tarvitaan, ja yksi vastaaja ei osannut sanoa, millaista koulutusta kaipaisi. Yleisimmät toiveet liittyivät käytännönläheisiin vinkkeihin ja opastukseen (5 vastaajaa), konkreettisiin keinoihin kommunikoinnin tueksi (2 vastaajaa) sekä tietoon eri kommunikointimenetelmistä, kuten viittomakielestä (2 vastaajaa). Kaksi vastaajaa toivoi, että materiaalia olisi helposti saatavilla esimerkiksi verkkokursseina tai lyhyenä tallenteena.

Kyselyssä oli lisäksi kaksi muuta avointa kysymystä. Ensimmäisessä kysyttiin puhevammaisen ikäihmisen kohtaamisen haasteita. Tämän kysymyksen tulokset osoittavat, että aiheeseen liittyy jakautuneita näkemyksiä. Ensimmäiseen kysymykseen, jossa kartoitettiin suurimpia haasteita

puhevammaisen ikäihmisen kohtaamisessa, vastasi kaikki 24 vastaajaa. Yleisin haaste oli puheen ymmärtäminen, jonka mainitsi suoraan tai epäsuorasti 13 vastaajaa. Monet mainitsivat myös pelon väärinymmärryksestä (5 vastaajaa) sekä sen, että sopivia keinoja kommunikaation tueksi ei aina ole (6 vastaajaa). Muutama vastaaja toi esiin, että haasteena voi olla myös ympäristötekijät, kuten ryhmätilanteet, tai puhevammaisen ikäihmisen oma terveydentila, kuten muistisairaus tai väsymys (3 vastaajaa). Vastauksena tutkimuskysymykseen kaksi voi todeta, että vaikka useimmat vastaajat eivät kokenet tarvetta lisäkoulutukselle tai tukimateriaalille, osa kuitenkin ilmaisi toiveensa käytännönläheiselle koulutukselle ja materiaaleille erityisesti kommunikoinnin tueksi.

6.4 Vapaaehtoisten toiveet tuen ja koulutuksen suhteen

Toisessa avoimessa kysymyksessä tiedusteltiin käytettyjä tukikeinoja vuorovaikutuksen helpottamiseksi ja siihen vastasi 21 henkilöä. Eniten mainittuja keinoja olivat kirjoittaminen (6 vastaajaa), eleet ja ilmeet (5 vastaajaa) sekä kysymykset, joihin voi vastata kyllä tai ei (4 vastaajaa). Lisäksi kolme vastaajaa mainitsi kuvien käyttämisen ja kaksi vastaajaa viittomat tai viittomakielen. Yksittäisiä mainintoja saivat myös puhenopeuden hidastaminen, tarkkaavuuden ohjaaminen koskettamalla ja toiston hyödyntäminen ymmärryksen varmistamiseksi. Kaksi vastaajaa oli maininneet kuvien käyttämisen kommunikoinnin tukena. Myös kaksi vastaajaa kertoi käyttäneensä apunaan koskettamista, kuten olkapäälle taputtamista. Lisäksi kaksi vastaajista kertoi mukauttaneensa kieltään helpottaakseen ymmärtämistä. Vastaajista kolmella ei ollut kokemusta puhevammaisten ikäihmisten kanssa toimimisesta, joten he eivät olleet käyttäneet mitään tukikeinoja. Tämä osoittaa, että osa vapaaehtoisista on kohdannut kommunikoinnin haasteita ilman erityisiä apuvälineitä tai menetelmiä. Vastauksena tutkimuskysymykseen kolme voidaan todeta, että vapaaehtoiset toivovat konkreettista ja käytännönläheistä tukea sekä selkeitä ohjeita puhevammaisten ikäihmisten kohtaamiseen.

7 JOHTOPÄÄTÖSLUKU

Kysely Mummon Kammarissa toimiville vapaaehtoisille paljasti merkittäviä tietoja heidän kokemuksistaan ja tarpeistaan puhevammaisten ikäihmisten kanssa työskentelyssä. Vapaaehtoisten sitoutuneisuus on huomattavaa, sillä suurin osa on ollut mukana yli kolme vuotta. Tämä kertoo toiminnan mielekkyydestä ja yhteisön tärkeydestä, mutta toisaalta osa vapaaehtoisista on ollut mukana alle vuoden, mikä saattaa viitata vaihtuvuuteen tai uusien vapaaehtoisten jatkuvaan tuloon. Työskentelyn tiheys vaihtelee: suurin osa vapaaehtoisista työskentelee viikoittain, mutta osa osallistuu harvemmin, kuten kuukausittain. Tämä osoittaa tarpeen joustaville osallistumismahdollisuuksille, jotka mahdollistaisivat osallistumisen eri elämäntilanteissa.

Vapaaehtoisten kokemus puhetta tukevista ja korvaavista kommunikaatiokeinoista, kuten puhevammaisten kanssa käytettävistä erityisistä viestintätavoista, oli vaihtelevaa. Vaikka osa vastaajista oli tutustunut näihin keinoihin, suuri osa ei ollut saanut niistä koulutusta. Tämä korostaa lisäkoulutuksen tarpeen tärkeyttä, jotta vapaaehtoiset voivat käyttää tehokkaasti kommunikaatiokeinoja puhevammaisten kohtaamisessa.

Suurin osa vastaajista tunsi termin "puhevammainen", mutta osa ei ollut perehtynyt sen taustalla oleviin haasteisiin. Vastaajat, jotka kokivat omaavansa riittävästi osaamista puhevammaisten kohtaamiseen, toivoivat kuitenkin lisää koulutusta ja käytännönläheistä opastusta, erityisesti vuorovaikutustaitojen kehittämiseksi. Koulutustarpeet liittyivät myös pelkoon väärinymmärryksistä ja epävarmuuteen kommunikoinnissa puhevammaisten ikäihmisten kanssa.

Tukikeinojen ja apuvälineiden käyttö oli kyselyn perusteella vaihtelevaa. Monet vapaaehtoiset käyttivät perinteisiä menetelmiä, kuten kirjoittamista ja eleitä, mutta joillekin apuvälineiden ja erityisten kommunikaatiokeinojen käyttö oli vierasta. Tämä viittaa siihen, että lisää koulutusta ja käytännön harjoittelua tarvitaan, jotta vapaaehtoiset voisivat käyttää monipuolisemmin tukikeinoja ja apuvälineitä.

Vastaajat toivoivat lisäkoulutusta ja käytännönläheistä materiaalia puhevammaisten ikäihmisten kohtaamiseen. Erityisesti viittomakielen tai muiden puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiomenetelmien oppiminen nähtiin hyödyllisenä. On kuitenkin tärkeää huomioida, että pelkkä tiedon tarjoaminen ei riitä, vaan käytännön harjoittelu ja rohkaisu ovat tarpeen, jotta vapaaehtoiset voivat kokea itsensä varmemmiksi ja motivoituneemmiksi työskentelemään puhevammaisten kanssa.

Kyselyn tuloksista käy ilmi, että vapaaehtoiset kaipaavat enemmän tukea ja koulutusta puhevammaisten ikäihmisten kanssa toimimiseen, jotta he voivat kohdata nämä henkilöt entistä tehokkaammin ja itsevarmemmin.

Tämä tulos on merkittävä tutkimuksen kannalta, sillä se viittaa siihen, että puhetta tukevista ja korvaavista kommunikaatiomenetelmistä tarvitaan lisää tietotusta ja koulutusta. Kaavion perusteella voidaan päätellä, että puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiomenetelmät ovat osalle vastaajista tuttuja, mutta eivät vielä laajasti käytössä. Tämä tukee ajatusta siitä, että tietoisuuden lisääminen ja koulutus voivat olla avainasemassa menetelmien laajemman käyttöönoton edistämiseksi.

Jotta puhevammaisten ikäihmisten kommunikointia voidaan entisestään tukea, olisi tarpeen lisätä sekä tutkimusta että koulutusta aiheesta. Vapaaehtoisten, hoitohenkilökunnan ja omaisten tietoisuuden ja osaamisen vahvistaminen kommunikointikeinoista voi merkittävästi edistää puhevammaisten ikäihmisten hyvinvointia ja osallisuutta arjessa. (Kivilahti, 2019.)

Tulosten perusteella voidaan pohtia, miten vapaaehtoisia voitaisiin tukea ja kannustaa osallistumaan säännöllisesti. Joustavammat osallistumismahdollisuudet ja erilaiset sitoutumismallit voivat auttaa varmistamaan, että kaikilla halukkailla on mahdollisuus osallistua toimintaan omien mahdolluuksiensa mukaisesti. Samalla voidaan pohtia, tarvitseeko viikoittain osallistuvia vapaaehtoisia tukea esimerkiksi jaksamisen ja motivaation ylläpitämiseksi.

Kuvioiden pohjalta voidaan tehdä johtopäätöksiä siitä, miten vapaaehtoistoiminnan suunnittelua ja resursointia voidaan kehittää. Ymmärtämällä vapaaehtoisten osallistumistiheyttä voidaan luoda rakenteita, jotka tukevat sekä aktiivisia että satunnaisempia osallistujia ja varmistavat toiminnan jatkuvuuden ja hyvinvoinnin.

Yhteenvetona voidaan todeta, että vapaaehtoistoiminnan analysointi auttaa ymmärtämään, miten osallistujat kokevat toiminnan ja millaisia toimenpiteitä voidaan tehdä sitoutumisen vahvistamiseksi. Tulosten perusteella voidaan suunnitella strategioita, jotka tukevat sekä uusia että pitkäaikaisia vapaaehtoisia ja edistävät toiminnan jatkuvuutta ja hyvinvointia.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää vapaaehtoisten tuen ja koulutuksen tarvetta puhevammaisten ikäihmisten kohtaamisessa. Työn loppuvaiheessa laadittiin tutkimustulosten ja tietoperustan pohjalta ohjeistus Mummon Kammarin vapaaehtoisten tueksi. Työ sai alkunsa käytännön kokemuksesta ja kiinnostuksesta ikäihmisten hyvinvointiin. Yhteistyö tilaajan kanssa sujui hyvin ja toi realistisen näkökulman työhön. Lopullinen aihe rajautui opettajan ehdotuksen pohjalta ja osoittautui mielekkääksi ja tarpeelliseksi.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyö vastasi sille asetettuihin tavoitteisiin. Kysely tarjosi tietoa vapaaehtoisten kokemuksista, mutta aineiston rajallisuus jäi selkeäksi haasteeksi. Kyselyn kohderyhmään kuului 574 vapaaehtoista, mutta vastausmääräksi jäi 24. Tämä pienentää tulosten yleistettävyyttä. Analyysin perusteella on kuitenkin nähtävissä selkeitä suuntaviivoja vapaaehtoisten tarpeista ja kokemuksista, erityisesti kommunikaation haasteista, epävarmuudesta ja koulutustarpeista.

Yksi keskeisimmistä kehittämisen paikoista oli kyselyn tavoitavuus. Jälkikäteen arvioiden olisi voitu hyödyntää myös paperilomakkeita tai mainostaa kyselyä aktiivisemmin esimerkiksi vapaaehtoistapaamisissa. Lisäksi osa avoimista kysymyksistä olisi voitu muotoilla tarkemmin, jotta vastaukset olisivat olleet selkeämpiä analysoida. Nämä tekijät olisi ollut hyvä huomioida jo kyselyn suunnitteluvaiheessa.

Opinnäytetyön loppuvaiheessa ohjeistus toimitettiin tilaajalle, ja sen pohjalta saatiin arvokasta palautetta. Palautteen perusteella ohjeistusta pystyttiin vielä muokkaamaan. Tilaaja piti tärkeänä käytännölläisyyttä, visuaalista selkeyttä sekä sitä, että ohjeistuksesta löytyy konkreettisia neuvoja ja esimerkkejä. Palaute auttoi kehittämään ohjeistuksesta paremmin tilaajan tarpeita vastaavan. Yksi kehitysehdotus oli se, että kyselyaineistosta nousseita havaintoja voisi vielä selkeämmin tuoda esiin itse ohjeessa.

Opinnäytetyö tarjoaa merkittävää tietoa vapaaehtoistoimintaa järjestävillä tahoilla, erityisesti järjestöille ja yhdistyksille, jotka toimivat ikääntyneiden ja kommunikaatiohaasteisten henkilöiden parissa. Laajemmassa kontekstissa työ hyödyttää myös sosiaali- ja terveystien toimijoita, sillä se tuo esiin puhevammaisten ikäihmisten erityistarpeet ja korostaa kommunikaatiotuen merkitystä osana hyvinvointia ja osallisuutta. Tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi

sote-alan vapaaehtoistyön kehittämisessä, koulutussisältöjen suunnittelussa sekä tukirakenteiden vahvistamisessa.

Opinnäytetyön tulokset ovat hyödynnettävissä myös laajemmin kommunikaatio-ohjauksen ja puhevammaisten tulkkauksen kentällä. Ne tuovat esiin sen, miten tärkeää on tarjota selkeää ja käytännönläheistä koulutusta vapaaehtoisille, jotka toimivat puhevammaisten ikäihmisten kanssa. Tulkkeja ja kommunikaatio-ohjaajia voidaan hyödyntää kouluttajina, ja tämä avaa mahdollisuuksia monialaiselle yhteistyölle esimerkiksi järjestöjen ja palveluntuottajien kanssa. Lisäksi ohjeistuksen mallia voisi hyödyntää muissakin konteksteissa, joissa kohdataan puhevammaisia henkilöitä – esimerkiksi kotihoidossa, asumispalveluissa tai yhdistysten vapaaehtoistoiminnassa.

Opinnäytetyön vahvuutena oli konkreettinen kehittämistyö, joka syntyi suoraan tutkimustulosten pohjalta. Vaikka aineiston vähäisyys oli rajoittava tekijä, kokonaisuus on tasapainoinen ja tarjoaa lähtökohdan jatkokehittämiselle. Tulevaisuudessa olisi suositeltavaa tutkia tarkemmin eri ikäryhmien tai eri vapaaehtoistoimintojen tarpeita vuorovaikutuksen tukemisessa. Samoin olisi kiinnostavaa selvittää, miten ohjeistuksen käyttö vaikuttaa vapaaehtoisten varmuuteen ja kokemukseen puhevammaisten kohtaamisesta.

LÄHTEET

Arene. (2019). Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Haettu 31.3.2025 osoitteesta https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382

Brandt, E. (2018). Puhevammaisten tulkkauspalvelun soveltuvuus muistisairaille [AMK-opinnäytetyö, Diakonia ammattikorkeakoulu]. Theseus. Haettu 10.3.2025 osoitteesta <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/146846/Eleonora%20Brandt.pdf?sequence=1>

Burakoff, K., & Haapala, P. (2013). Kohdaten – Opas muistisairaahan kohtaamiseen. Haettu 10.4.2024 osoitteesta <https://web.papunet.net/sites/default/files/materiaalia/Julkaisut/Kohdaten%20NETTI.pdf>

Digi- ja väestötietovirasto. (2023). Vapaaehtoistoiminta. Haettu 4.2.2025 osoitteesta <https://www.suomi.fi/kansalaiselle/oikeudet-javelvollisuudet/perusoikeudet-javaikuttaminen/opus/vapaaehtoistoiminta>

Hökkä, S. (2024). Opas yhdistyksille monikulttuuristuvan vapaaehtoistyön edistämiseksi [Yamk-opinnäytetyö, Karelia-ammattikorkeakoulu]. Theseus. Haettu 4.2.2025 osoitteesta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/865775/Hokka_Salla_2024_08_26.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Kehitysvammaliitto. (n.d.-a). LOVIT – viisi tekoa, joilla vuorovaikutus onnistuu. Haettu 27.3.2025 osoitteesta <https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/toimintamallit/lovit/>

Kehitysvammaliitto. (n.d.-b). Puhevammaisuus. Haettu 15.4.2025 osoitteesta <https://tikoteek-kiverkosto.fi/puhevammaisuus/>

Kinnunen, H. (2017). Vapaaehtoistyön mahdollisuudet ja haasteet perusterveydenhuollossa [Yamk-opinnäytetyö, Turun ammattikorkeakoulu]. Theseus. Haettu 4.2.2025 osoitteesta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/139782/Kinnunen_Hille.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kivilahti, L. (2019). Kommunikoinnin apuvälineiden käytön toteutuminen vaikeasti puhevammaisten henkilöiden kohdalla asiakkaiden ja heidän omaistensa näkökulmasta. [Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu]. Theseus. Haettu 15.4.2025 osoitteesta

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/267520/LauraKivilahti.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Kollanus, S. (2016). Aivohalvaus- ja afasiapotilaan kommunikoinnin tukeminen kotihoidossa [AMK-opinnäytetyö, Hämeen ammattikorkeakoulu]. Theseus. Haettu 28.1.2025 osoitteesta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/105470/Kollanus_Susanna.pdf?sequence=1

Koskela, H. (2010). Mielipiteitä pelaamalla Laatupeli vanhusten tulkkina. Haettu 24.4.2024 osoitteesta <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101656/koskela.pdf?sequence=1>

Kostianen, A., & Lumiaro, H. (2018). Osaamista vapaaehtoistyöstä - opettajien opas vapaaehtoistoiminnan kurssille. Haettu 4.2.2025 osoitteesta https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2019/01/Opettajien-opas_FINAL_netiversio_20092018.pdf

Laine, M. (2015). Kliininen neuropsykologia. Jehkonen, M., Saunamäki, T., Paavola, L., & Vilkki, J. (Toim.), Kielelliset häiriöt (ss. 128-129). Kustannus Oy Duodecim.

Loukusa, S. (23.1.2023). Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiokeinot (AAC) autismikirjon henkilöillä. Duodecim. Haettu 10.3.2025 osoitteesta https://www.duodecim.fi/puhetta_tukevat_ja_korvaavat_kommunikaatiokeinot_aac_autismikirjon_henkilöillä

Muistiliitto 2021a. Muistihäiriöt ja –sairaudet. Haettu 12.5.2024 osoitteesta <https://www.muistiliitto.fi/fi/muistisairaudet/muistihairiot-ja-sairaudet>

Muistiliitto. (n.d.-b). Muistisairaahan kohtaaminen. Haettu 14.4.2025 osoitteesta <https://muistiliitto.fi/muistisairaus-ja-arki/muistisairaahan-kohtaaminen/>

Mummon Kammari. (n.d.-a). Miten vapaaehtoiseksi? Haettu 10.3.2025 osoitteesta https://www.mummonkammari.fi/sivustot/mummon_kammari/vapaaehtoiseksi

Mummon Kammari. (n.d.-b). Tarvitsetko apua? Haettu 28.2.2025 osoitteesta https://www.mummonkammari.fi/sivustot/mummon_kammari/avuntarvitsijat

Mummon Kammari. (n.d.-c). Toiminnan periaatteet. Haettu 28.2.2025 osoitteesta https://www.mummonkammari.fi/sivustot/mummon_kammari/toiminnan_periaatteet

Pohjavirta, H. (2018). TunteVa vapaaehtoiselle. Haettu 14.4.2025 osoitteesta https://tamperemissio.fi/wp-content/uploads/2023/08/TunteVa_vapaaehtoiselle-j5unpb.pdf

Saarinen, A. (2009). Sanattomien sanansaattajat: Puhevammaisten henkilöiden tulkkien koulutuksen toimintatutkimuksellinen kehittäminen. Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto. Haettu 15.4.2025 osoitteesta <https://erepo.uef.fi/server/api/core/bitstreams/38a56932-43d6-4890-b6ef-d4a348610ab6/content>

Suomen Evankelis-Luterilainen kirkko (n.d). Vapaaehtoistoiminta. Haettu 15.4.2025 osoitteesta <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/vapaaehtoistoiminta/>

TampereMissio. (2023). TunteVa® – Muistiryhmän ohjaajan opas. Haettu 14.4.2025 osoitteesta https://tamperemissio.fi/wp-content/uploads/2023/08/Tunteva_Muistiryhman_ohjaajan_opas-prezpc-1-1.pdf

Turja, T. (2024). Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen Suomessa 2024: Tutkimusraportti. Haettu 15.4.2025 osoitteesta https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2024/05/Vapaaehtoistoiminta_Suomessa_Raportti_2024.pdf

Vilka, H. (2007). Tutki ja mittaa: Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi. Haettu 10.3.2025 osoitteesta <https://humak.finna.fi/Record/hurma.52586?sid=4996565141>

LIITTEET

Liite 1. Verkkokyselyn saatekirje

Liite 2. Verkkokysely

Liite 3. Ohjeistus vapaaehtoisille puhevammaisen ikäihmisen kohtaamiseen

Liite 1. Verkkokyselyn saatekirje

Hyvä vapaaehtoinen,

Olemme tulkkauksen ja kommunikaatio-ohjauksen opiskelijoita Telma Santala ja Jenna Brask. Opiskelemme neljättä vuotta Humanistisessa ammattikorkeakoulussa. Teemme opinnäytetyötämme Mummon Kammarille, ja sen aiheena on puhevammaisen ikäihmisen kohtaaminen.

Mummon Kammari tekee merkittävää vapaaehtoistyötä ikäihmisten parissa. Haluamme selvittää vapaaehtoisten kokemuksia puhevammaisten ikäihmisten kohtaamisessa ja mahdollista tuen tarvetta siinä. Saadun tiedon avulla Mummon työntekijät voivat tukea vapaaehtoisia paremmin tämän ryhmän kanssa tehtävässä vapaaehtoistyössä.

Kyselylomake on suunniteltu kartoittamaan Mummon Kammarissa työskentelevien vapaaehtoisten kokemuksia, näkemyksiä ja tarpeita liittyen puhevammaisten ikäihmisten kohtaamiseen ja tukemiseen. Toivomme, että voisitte jakaa omia kokemuksianne ja ajatuksianne, jotta Mummon kammari voi kehittää vapaaehtoisille annettavaa tukea mahdollisimman hyödylliseksi ja käytännönläheiseksi.

Kyselylomakkeessa pyritään selvittämään:

- Millaisia haasteita kohtaatte työskennellessänne puhevammaisten ikäihmisten kanssa?
- Millaisia puhetta tukevia tai korvaavia kommunikointikeinoja tai koulutusta koette tarvitsevanne tehtävässänne?

Haluamme korostaa, että kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista. Emme kerää tai tallenna henkilötietoja, ja kaikki kerätty aineisto käsitellään luottamuksellisesti. Aineistoa käytetään vain tässä opinnäytetyössä ja tutkimuksessa, ja se tuhoetaan opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen. Noudatamme tutkimuseettisiä periaatteita aineiston käsittelyssä.

Käsitteistöä:

Puhevammaisella tarkoitetaan henkilöä, jolla on vaikeuksia puheen tuottamisessa tai ymmärtämisessä. Puhevamma voi olla diagnosoitu tai diagnosoimaton.

Puhetta tukevilla tai korvaavilla kommunikoinnin keinoilla tarkoitetaan erilaisia menetelmiä ja välineitä, jotka tukevat tai korvaavat puhetta niillä henkilöillä, joilla on vaikeuksia kommunikoida puheella.

Menetelmiä on monia erilaisia muun muassa eleet, ilmeet, kuvat, viittomat sekä kuvakansiot.

Kiitämme jo etukäteen arvokkaasta ajastanne ja panoksestanne opinnäytetyömme onnistumiseksi.

Ystävällisin terveisin,

Telma Santala

Jenna Brask

Humanistinen ammattikorkeakoulu

Tulkkaus
jaus

ja

kommunikaatio-oh-

Osoite

Sähköpostit

Puhelinnumero

Liite 2. Verkkokysely

Vapaaehtoisten kokemukset ja tarpeet puhevammaisten ikäihmisten tukemisessa

Tämän kyselylomakkeen tarkoitus on kartoittaa Mummon Kammarissa työskentelevien vapaaehtoisten kokemuksia, näkemyksiä ja tarpeita liittyen puhevammaisten ikäihmisten kohtaamiseen ja tukemiseen.

Puhevammaisen termillä tarkoitetaan henkilöä, jolla on puheen tuottamisen tai/ja ymmärtämisen vaikeuksia. Puhevamma voi olla diagnosoimaton tai diagnosoitu.

Puhetta tukevilla ja korvaavilla kommunikoinnin keinoilla tarkoitetaan erilaisia menetelmiä ja välineitä, jotka tukevat tai korvaavat puhetta niillä henkilöillä, joilla on vaikeuksia kommunikoida puheella. Menetelmiä on monia erilaisia muun muassa eleet, ilmeet, kuvat, viittomat sekä kuvakansiot. Tutkimuksella pyritään saamaan selville, millaisia kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen haasteita vapaaehtoiset kokevat puhevammaisten ikäihmisten kanssa työskennellessään ja millaisia työkaluja tai koulutusta he kokevat tarvitsevansa tehtävässään.

Kyselyssä ei kerätä eikä tallenneta henkilötietoja.

Kerättyä aineistoa käsitellään luottamuksellisesti. Kerättyä aineistoa käytetään vain tässä opinnäytetyössä ja tutkimuksessa. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen aineisto tuhoetaan opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen. Aineistoa säilytetään tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista.

1. Kuinka kauan olet toiminut vapaaehtoisena Mummon Kammarissa?

Alle 6kk

6-12kk

1-3v

Yli 3v

2. Kuinka usein työskentelet vapaaehtoisena?

Joka viikko

2 krt/kk

Kuukausittain

Harvemmin

3. Onko sinulla aikaisempaa kokemusta puhetta tukevista tai korvaavista kommunikointikeinoista?

Kyllä Ei

4. Oletko saanut koulutusta/opastusta puhetta tukeviin tai korvaaviin kommunikoinnin keinoihin?

Kyllä

Ei

5. Onko puhevammainen termi sinulle entuudestaan tuttu?

Kyllä Ei

6. Koetko että sinulla on riittävästi osaamista kohdata puhevammainen ikäihminen ?

Kyllä

Useimmiten

Harvoin Ei

7. Vaikuttaako ikäihmisen puhevamma halukkuuteesi työskennellä hänen kanssaan?

Kyllä Ei

8. Mitkä ovat mielestäsi suurimmat haasteet puhevammaisen ikäihmisen kohtaamisessa?
9. Millaisia tukikeinoja tai apuvälineitä olet käyttänyt vuorovaikutuksen helpottamiseksi puhevammaisen ikäihmisen kanssa?

10. Toivotko saavasi lisäkoulutusta tai tukimateriaalia puhevammaisten ikäihmisen kohtaamiseen?

Kyllä Ei

11. Jos vastasit **kysymykseen 10** kyllä, millaista lisäkoulutusta tai tukimateriaalia toivoisit?

Liite 3. Ohjeistus vapaaehtoisille puhevammaisen ikäihmisen kohtaamiseen

Kuinka kohdata puhevammaisen ikäihminen?

Kuvio 1: Ikäihminen ja nuori henkilö juttelevat iloisesti pöydän ääressä. He puhuvat kahdesta ihmisestä, jotka näkyvät puhekllassa

Mitä tarkoittaa puhevammaisuus?

Puhevammaisen henkilö on kuuleva, joka ei pysty kommunikoimaan selvästi pelkällä puheella. Puhevammaisella henkilöllä voi olla ongelmia puheen ymmärtämisen tai/ja tuottamisen kanssa. Usein kirjoittamisen ja lukemisen vaikeudet liittyvät puhevammaisuuteen. Henkilö voi olla puhevammaisen ilman virallista diagnoosia, jos hänellä on merkittäviä vaikeuksia puheen tuottamisessa tai ymmärtämisessä.

Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiokeinot (AAC- Augmentative And Alternative Communication)

AAC-lyhenteellä viitataan puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Puhevammaisen ikäihmisen kanssa toimivia AAC-menetelmiä voi olla:

Selkokieli on mukautettua suomen kieltä, joka on helpompaa ymmärtää ja lukea, kuin yleiskieli.

Kuvat auttavat ymmärtämään viestejä paremmin, koska kuvaavat visuaalisesti sanoja.

Piirtäminen ja kirjoittaminen ovat tapoja ilmaista ajatuksia. Piirtäminen voi selkeyttää viestejä ja auttaa ymmärtämään asioita ilman sanoja. Kirjoittaminen tukee viestintää, jos puhuminen on vaikeaa.

Ilmeet ja eleet ovat kehonkielen tapoja viestiä. Ilmeet kertovat tunteesta, kuten ilosta ja surusta. Eleet tukevat puhetta tai korvaavat sanoja, kuten nyökkäys voi tarkoittaa "Kyllä".

Apuna vuorovaikutuksessa LOVIT-muistisääntö

Pyri olemaan **L**äsnä ja keskittymään vuorovaikutuskumppaniisi

Anna aikaa ja **O**dota hänen kommunikointialoitteitaan

Reagoi hänen **V**iestintäänsä

Mukauta viestintäsi toisen ymmärrykseen

Varmista yhteisymmärrys

(Papunet, 2024) <https://papunet.net/vuorovaikutuksen-tukemisen-lovit/>

Lisätietoa aiheesta

Papunetin sivuilla on laajasti tietoa, materiaaleja puhevammaisuudesta. Voit käydä tutustumassa alla olevasta linkistä <https://papunet.net/>

Kaksi esimerkkitalannetta

Esimerkki 1.

Tilanne: Puhevammaisen ikäihmisen kanssa keskusteltaessa.

Toimintaohjeet:

Käytä kuvia: Kuvakansiot tai esineet voivat selkeyttää viestintää. Osoita kuvaa/esinettä ja kysy esimerkiksi: "Onko tämä hyvä?"

Anna aikaa: Puhu hitaasti ja selkeästi, odota vastauksia.

Varmista ymmärrys: Jos ei vastausta tule heti, odota tai kokeile yksinkertaisia vaihtoehtoja, kuten "hyvä" tai "huono".

Esimerkki 2.

Tilanne: Ikäihminen, jolla on puhevamma, osallistuu ryhmätilanteeseen.

Toimintaohjeet:

Anna tilaa osallistumiselle: Varmista, että puhevammaisen ikäihminen voi osallistua keskusteluun, vaikka hän ei pysty puhumaan kuten muut.

Käytä apuvälineitä: Voit käyttää piirtämistä tai kirjoittamista apuna kommunikaatiossa. Jos esimerkiksi ikäihminen ei pysty vastaamaan suullisesti, voit kirjoittaa kysymyksiä paperille tai piirtää kuvia, joita käytää keskustelun tukena.

Rohkaise osallistumaan: Osoita, että arvostat heidän osallistumistaan, vaikka vastaaminen vie aikaa. Anna riittävästi tilaa, jos he haluavat piirtää tai kirjoittaa omia vastauksiaan.

Tulokset

Kyselyn mukaan vapaaehtoiset kokevat tarvitsevansa lisää koulutusta ja käytännön ohjeita puhevammaisten ikäihmisten kohtaamiseen. Erityisesti kommunikaatiokeinojen tuntemuksen ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen nähtiin tärkeänä, jotta kohtaamiset olisivat sujuvampia ja yhdenvertaisempia.